

műegyetemen oktató Székely házaspár, Vilkovits Kató operaénekes, aki mindkét (magyar, majd román) kolozsvári társulatban énekelt.

A következő alfejezet a város zsidó temetőinek forrásait tekinti át, melyet az Utószó, az illusztrációk, az Általános könyvészet, valamint a rendkívül hasznos névmutató követ, a kötetet pedig egy-egy rövid angol, illetve román nyelvű összefoglaló zárja.

A forrásokat illetően a szerző a kolozsvári sajtó korabeli termékein (Ellenzék, Keleti Újság, Ujság, Új Kelet) és saját témába vágó írásain kívül felhasználta a 19–20. század első felében megjelent könyveket (Jakab Elek, Lindner Gusztáv, Szabó T. Attila), valamint a rendszerváltás óta napvilágot látott szakirodalmat (pl. Asztalos Lajos, Asztalos Lajos és Papp Annamária, Dávid Gyula, Gidó Attila, Kiss András) is. Talán áttekinthetőbb lett volna, ha az általános könyvészeti tételek ábécé szerinti sorrendben szerepelnek, továbbá nem ártott volna a szakkönyvészetet is külön jegyzékben feltüntetni. A kötet erősségei közül ki kell emel-

nünk a szöveg tömörségét és a névmutatót, ami az ilyen jellegű könyveknél nélkülözhetetlen. A jól sikerült térképmelléletek megkönnyítik az olvasó sírkertekben való tájékozódását. Külön kiemelnénk a könyv hátlapján látható fekete-fehéren feldolgozott fényképet, mely a Balassa utcai régi temető pusztuló sírköveit ábrázolja, mintegy sugallva azt a szomorú állapotot, melyben a temetők jelenleg vannak. Ezenkívül jó választásnak tartjuk Csányiné Klein Ilonka mozaikból kirakott síremlékének a külső borító háttérében és a belső, illetve hátsó előlapon való feltüntetését.

Amint az a könyv 2016. december 17-i bemutatóján is elhangzott, a szerző által készített fényképek nem mindig a legsikerültebbek, de ennek oka igen gyakran az időjárási viszonyokban keresendő. Talán szerencsésebb lett volna, ha a színes illusztrációk esetében a szerző ábécé sorrendbe állította volna a képeket.

Végezetül a kötetet ajánljuk mindenkinek, akit érdekel Kolozsvár és sírkertjeinek múltja, illetve jelene.

Horváth Csaba

Kovács Ábrahám (szerk.): *Vallási pluralizmus, vallásközi párbeszéd és kortárs ideológiák. Magyar protestáns teológiai kitekintések.* Budapest, 2013, Kálvin Kiadó. 267 p.

A kortárs keresztény teológiának egyik legidősebb és legfontosabb területe a vallásközi párbeszéd, amelynek kialakulását és szükségességét a modern

korban kialakuló pluralista társadalmak multikonfessionális és multikulturális együttélésének élethelyzeti motíválták.

A kötet szerkesztője Kovács Ábrahám, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rendszeres teológiai tanszékének tanára (szakterülete a református rendszeres teológia), a Magyarországi Vallástudományi Társaság főtitkára, a Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiuma Vallástudományi Szekciójának elnöke, a vallásközi párbeszéd elkötelezett teológusa. A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben több éve már, hogy vendég-tanári minőségben előadásokat tart a vallástudomány tárgyköréből.

A kötet szerzői a kortárs keresztény teológiának magyarországi, erdélyi és felvidéki evangélikus, református, unitárius teológusai, akik a vallásközi párbeszéd kérdéskörében otthonosan mozognak, és annak előmozdításán munkálkodnak. A tanulmányok szakszerű forrásirodalmat és gazdag jegyzetanyagot tartalmaznak. Az igényes kivitelezésű könyv a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadójánál jelent meg.

A kötet a Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiuma vallástudományi szekciójában 2011-ben elhangzott előadásokat tartalmazza. Tematikusan szemlélve a kötet tizenkét tanulmányát, két csoportba oszthatjuk. Az egyik csoportba a keresztény teológia fontosabb területeiről ihletődött tanulmányok (rendszeres teológia, ószövetségi és újszövetségi teológia), a másik csoportba a vallásközi párbeszéd tanulmányai tartoznak.

Megállapíthatjuk azt, hogy mindkét csoport tanulmányai utat mutatnak napjaink vallásos emberének a vallások közötti párbeszéd megélésének lehetőségére. A kötet szerkesztője szerint: „a kötet szerény úttörő hozzájárulás kíván lenni a vallások közötti párbeszédhez.” (8. o.)

A kötet tanulmányait a tartalomjegyzék alapján ismertetjük.

Szentpétery Péter evangélikus teológus *Dietrich Bonhoeffer és a mai vallási pluralizmus* című tanulmánya a vallási pluralizmus mai helyzetfelméréséből indul ki, és a neves német teológus, Dietrich Bonhoeffer felfogását ismerteti a nem keresztény vallásokkal kapcsolatosan. A szerző megállapítja, hogy Dietrich Bonhoeffer viszonyulása a nem keresztény vallásokhoz eléggé elutasító, a krisztológiája miatt: „A kereszténység semmilyen más vallással nem cserélhető össze, mégpedig igazságtartalma, vagyis Jézus Krisztus személye miatt” (31. oldal) A szerző felveti azt a kérdést, hogy Bonhoeffer felfogása megváltozott volna pozitív irányban, ha gyakrabban találkozott volna a nem keresztény vallások vagy civilizációk híveivel vagy képviselőivel. Szentpétery szerint a kérdést utólag nem lehet megválaszolni.

Kovács Ábrahám *Karl Barth és a vallási pluralizmus – Vallás, hit és hitelenség* témakörben írt tanulmányában rámutatott arra, hogy Karl Barth, a híres német teológus bár kifejezetten nem foglalkozott a nem keresztény

vallások történetével, teológiájával, mégis elméleti teológiai alapon érinti a problémakört. Barth konkrétan arra is kereste a választ, hogy a keresztyén ember hite milyen viszonyban áll a nem keresztyén ember hitével.

Rezi Elek erdélyi unitárius teológus *Az erdélyi unitarizmus hozzájárulása a vallásközi párbeszédhez* című tanulmánya bemutatja az erdélyi unitarizmus 19. századi képviselőinek viszonyulását a világvallásokhoz és a vallásközi párbeszédhez. Ezt követően a vallásközi párbeszéd megvalósítási lehetőségeinek az egyéni és közösségi, elméleti és gyakorlati vonatkozásait részletezte. Konklúziója, hogy az őszintén folytatott vallásközi párbeszédet „az új kijelentés eszköze” is tekinthetjük.

Bernhardt Dóra református teológus, filozófus tanulmányának címe: *Transzverzális racionalitás és vallástudomány. Kosuke Koyama „transzverzális” vallásteológiája: egy esettanulmány.* A szerző a keresztyén gondolkodás kortárs ideológiákhoz való viszonyát tárgyalja Kosuke Koyama észak-amerikai protestáns vallásteológus gondolatvilága alapján.

Füsti-Molnár Szilveszter sárospataki református rendszeres teológus *Vallás és keresztyénység az átmenetiség korában* című tanulmánya sajátos nézőpontból reflektál korunk keresztyénységének élethelyzeteire. A szerző találoán summázza meggyőződését: „[...] a modern kor liminális krízisére és annak posztmodernre ható folya-

mataiban jelentős alternatívát és válaszokat hordozhat az a keresztyén üzenet, amely nemcsak korábbi korok axiális pillanatainak volt meghatározó szereplője, hanem saját vallásos rendszerében is számtalan módon és formában éli át a liminalitás különböző formáit.” (115. o.)

Szent-Iványi Ilona magyarországi unitárius teológus a keresztyén–iszlám vallásközi párbeszéd lehetőségeit több szempont alapján értékelte *Az egyezkedés lehetőségei a keresztyén–iszlám vallásközi párbeszéd legújabb történetében* című tanulmányában. Bemutatta a keresztyén–iszlám párbeszéd konkrét megvalósításait is a két vallás képviselői által közösen elfogadott dokumentumok alapján. Szent-Iványi Ilona szerint a párbeszéd előbbre viszi a két vallás, a két kultúra közeledését, csökkenti a közöttük levő feszültségeket.

Fischl Vilmos evangélikus teológus szintén az iszlám–keresztyén párbeszéd témakörével foglalkozott *Az iszlám civilizáció mai hatásairól* című tanulmányában.

A kötet keresztyén–iszlám párbeszéd kérdéskörét még teljesebbé teszi Cs. Molnár János felvidéki vallástörténész *Egyes teológiai fogalmak keresztyén és moszlim értelmezése* című tanulmánya.

A kötet következő tömbjében Czövek Tamás, Zsengellér József, Enghy Sándor és Peres Imre teológusok tanulmányai a bibliai üzenetek alapos tárgyalása nyomán fogalmazzák

meg a mondanivalójukat a 21. század keresztény emberének, és ihletnek a vallásközi párbeszédre.

A kötet hátlapján a vallásközi párbeszéd témájának és a publikált kötet jelentőségével kapcsolatosan Gonda László debreceni református teológiai tanár sorai olvashatók: „Korunk egyik legnagyobb globális veszélyforrását a vallási türelmetlenségből fakadó konfliktusok eszkalálódása jelenti. Ezért üdvözlendő, hogy hazánkban is terje-

dőben van a felismerés: a vallásközi párbeszéd kérdéskörével foglalkozni kell, hiszen a leegyszerűsítő világmagyarázatok és a rövidzárlatos vallási fundamentalizmusok – akár »keresztyn« változatban – a vallásilag egyre sokszínűbbé váló Közép-Európában is robbanékony gyúelegyet alkothatnak akár a közeljövőben. A Kovács Ábrahám debreceni teológiai tanár szerkesztette kötet épp ezért hiánypótló.”

Rezi Elek